

การเติบโตของกลุ่มอนุรักษนิยม และการเสื่อมถอยของกลุ่มเสรีนิยม ในขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล

ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้พัฒนาจากส่วนหนึ่งของผลงานวิจัยหัวข้อ “พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ: จากขบวนการเสรีนิยมอันหลากหลาย สูขบวนการอนุรักษนิยมเข้มข้น” (หมายเลขทุน RDG5810001) ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “การเมืองคนดี: ความคิด ปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา 37(2): กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

บทความ

The Rise of Conservative and the Decline of Liberal Fractions in the Anti-Thaksin Movement

Kanokrat Lertchoosakul

Department of Government,
Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

contact: kanokrat.l@chula.ac.th

บทความนี้อภิปรายประเด็นสืบเนื่องจากงานวิจัยของผู้เขียนว่าด้วยพลวัตการเปลี่ยนแปลงของ ขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณในช่วง พ.ศ. 2548-2557 โดยเน้นอภิปรายข้อมูลจากมุมมอง ของผู้สนับสนุนขบวนการฯ ในกลุ่ม “เสรีนิยม” และ “อนุรักษนิยม” เพื่อแสดงให้เห็นถึงความ เชื่อมโยงระหว่างปฏิบัติการของผู้สนับสนุนฯ กับอุดมการณ์และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของ ขบวนการฯ ยุทธศาสตร์และประเด็นการเคลื่อนไหวที่หลากหลายในช่วงต้น สามารถดึงดูด มวลชนที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยมให้เข้าร่วมและกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทนำในการจัดตั้งการ เคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น ก่อนที่ในระยะต่อมา ยุทธศาสตร์การรณรงค์ที่ยึดโยงกับแนวคิด อนุรักษนิยมมากขึ้น จะสามารถขยายฐานมวลชนในกลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดกษัตริย์นิยม ชาตินิยม และกลุ่มศาสนา ผู้เขียนได้อภิปรายถึงเงื่อนไขที่สนับสนุนให้กลุ่มเหล่านี้ขยายบทบาท จากการเข้าร่วมในฐานะผู้สนับสนุนขบวนการฯ กลายเป็นมวลชนส่วนใหญ่ซึ่งมีอำนาจการ ต่อรองในการขับเคลื่อนประเด็นการเคลื่อนไหวมากขึ้น และถึงแม้ว่ากลุ่ม “เสรีนิยม” จะไม่ เห็นด้วยกับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวตามแนวทางของกลุ่ม “อนุรักษนิยม” ที่เน้นการต่อสู้ แบบเผชิญหน้า ต่อต้านประชาธิปไตยเลือกตั้ง และสนับสนุนรัฐบาลทหาร จนบางคนตัดสินใจ ถอนตัวจากขบวนการฯ แต่ยังคงมีบางส่วนที่เลือกประนีประนอมและกลับมาสับสนุน ขบวนการฯ ตามแนวทางการรณรงค์ภายใต้กรอบโครงความคิด “ภัยคุกคาม-วิกฤตครั้งใหญ่- ต้องทำอะไรเดี๋ยวนี้”

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง, ขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ, การเมืองไทย

บทคัดย่อ

ABSTRACT

This article discusses findings from the author's research on the dynamics of anti-Thaksin movement from 2005-2014. It draws from narratives of "liberal" and "conservative" proponents and illustrates how their practices are intertwined with the movement's ideologies and strategies. During its initial stage, the movement's inclusive campaign issues and strategies had drawn support from "liberal" proponents who then played crucial roles in mass mobilisation at local levels. However, the more conservative-oriented campaigns had later succeeded in engaging proponents of royalism, nationalism and religious moralism. The author discusses how these conservative groups have gradually developed from rank-and-file participants to becoming a majority and dominant fraction within the movement. Although the "liberals" might have shown resentment against "conservative" strategies, including those advocating militant confrontations, anti-electoral democracy and military rule, with a number decided to withdraw from the movement, some chose to compromise or eventually reconciled under the "Threat-Mega Crisis-Action Now" campaigns.

keywords: political movement, anti-Thaksin movement, Thai politics

บทนำ

ตลอดช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเมืองไทยเผชิญความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลอดีตนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร¹ และรัฐบาล “ตัวแทนทักษิณ” (nominee government) กลุ่มต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” หรือจะเป็นระหว่างกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลทหาร และกลุ่มต่อต้านรัฐบาลทหาร เป็นต้น ในการทำความเข้าใจความขัดแย้งที่ยืดเยื้อนี้ มีความจำเป็นต้องพัฒนาการวิเคราะห์ลักษณะและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณและระบอบทักษิณ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันถึง 4 ระลอก และเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขที่นำไปสู่การรัฐประหารถึงสองครั้ง ใน พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 ได้แก่ *ช่วงแรก* เกิดขึ้นภายใต้การนำของ “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” (พวม.) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อขับไล่ทักษิณออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2548 จนกระทั่งเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน 2549) *ช่วงที่สอง* เป็นการเคลื่อนไหวของ พวม. เพื่อต่อต้านรัฐบาลตัวแทนทักษิณ ทั้งรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช² และ นายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์³ ซึ่งนำไปสู่การยึดทำเนียบรัฐบาลและสนามบินนานาชาติในประเทศหลายแห่ง (มิถุนายน - ธันวาคม พ.ศ. 2551) *ช่วงที่สาม* การชุมนุมของ พวม. บริเวณสะพานมัฆวานรังสรรค์และหน้าทำเนียบรัฐบาลในสมัยของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (กุมภาพันธ์ - กรกฎาคม พ.ศ. 2554) ก่อนที่จะมีการรณรงค์ “โหวตโน” (vote no) ในการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 *ช่วงที่สี่* ภายใต้การนำของกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) และเครือข่าย ซึ่งจัดให้มีการชุมนุมประท้วงโดยยึดพื้นที่สาธารณะหลายแห่งทั่วกรุงเทพฯ เป็นระยะเวลากว่า 6 เดือน (พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 - เมษายน พ.ศ. 2557) และมีส่วนในการสร้างสถานการณ์ที่เป็นเงื่อนไขผลักดันให้เกิดรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557

¹ เพื่อความกระชับของเนื้อหา ในส่วนต่อไปของบทความจะอ้างถึงอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ว่า “ทักษิณ”.

² ดำรงตำแหน่ง 6 กุมภาพันธ์ - 9 กันยายน พ.ศ. 2551.

³ ดำรงตำแหน่ง 18 กันยายน - 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551.

ในช่วงต้นของขบวนการต่อต้านทักษิณในระหว่าง พ.ศ. 2548 - พ.ศ. 2549 ขบวนการนี้มีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลาย ประสานและระดมการสนับสนุนการเคลื่อนไหวจากหลากหลายเครือข่าย เพื่อต่อต้านรัฐบาลและนโยบายประชานิยมที่ไม่มีประสิทธิภาพ แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ทางเศรษฐกิจ ปัญหาคอรัปชัน การใช้อำนาจแบบเผด็จการ (Connors 2008b, 483; Montesano 2009, 2-3; Tejapira 2006) รวมถึงการเรียกร้องให้มีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) และการเมืองนอกรัฐสภา (extra-parliamentary politics) ขบวนการประสบความสำเร็จในการระดมมวลชนและพันธมิตรจากหลากหลายภาคส่วน (Connors 2008b, 488-489; Pathmanand 2008, 130-131; Pye and Schaffar 2008, 40-42; Tejapira 2006) แต่เมื่อการเคลื่อนไหวเริ่มเติบโตขึ้น ขบวนการต่อต้านทักษิณกลับเคลื่อนไหวไปทิศทางอนุรักษนิยมมากขึ้น ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการ ค่อยๆ ถูกปรับและถูกสร้างขึ้นใหม่ ผ่านการผสมผสานระหว่างกรอบคิดแบบกษัตริย์นิยม (royalism) ชาตินิยม (nationalism) และมีลักษณะต่อต้านประชาธิปไตย (anti-democratic) (Askew 2010a, 3-4; 2010b, 34-35; Connors 2008b, 483, 489-490; McCargo 2009, 18; Montesano 2009; Nelson 2010; chachavalpongpun 2010; Winichakul 2008, 30-33)

บทความนี้อธิบายประเด็นสืบเนื่องจากงานวิจัยของผู้เขียนที่พยายามตอบคำถามว่าอะไรเป็นปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เริ่มต้นจากขบวนการเสรีนิยมที่มีความหลากหลาย กลายเป็นขบวนการที่ถูกครอบด้วยแนวคิดและพลังอนุรักษนิยม (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล 2560) ทั้งนี้ งานวิจัยดังกล่าวได้กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของคำหลักอย่าง “อนุรักษนิยม” และ “เสรีนิยม” โดยประมวลจากข้อเสนอว่าด้วยองค์ประกอบอันหลากหลายของฝ่าย “อนุรักษนิยม” ในงานศึกษาก่อนหน้านี้ (Eatwell and O’Sullivan 1989, 34-36, 63-67; Rémond 1969) ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดอนุรักษนิยมทางวัฒนธรรมและศาสนา กษัตริย์นิยม ศีลธรรมนิยม เน้นระเบียบวินัย (pro-order) เน้นการใช้อำนาจบังคับ (pro-authority) นิยมชมชอบชนชั้นสูงและขุนนาง (pro-aristocracy) ชาตินิยมเชิงลบสุดขั้ว (ultra-negative-nationalist) ต่อต้านการมีสิทธิการเลือกตั้งแบบถ้วนหน้า (anti-universal suffrage) ต่อต้านประชาธิปไตยเลือกตั้ง (anti-electoral democracy) และต่อต้านความเท่าเทียมกันทางการเมือง (anti-political equality) ส่วนฝ่าย “เสรีนิยม” ตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ขององค์ประกอบที่อยู่ในข้อตรงข้ามกับองค์ประกอบของฝ่ายอนุรักษนิยมที่ระบุข้างต้น กล่าวคือ ประกอบด้วยแนวคิดต่อต้านผู้มีอำนาจในสังคม ต่อต้านอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ ต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร ต่อต้านการรัฐประหารเพื่อขจัดการคอร์รัปชัน รวมทั้งสนับสนุนประชาธิปไตยเลือกตั้ง สนับสนุนสาธารณรัฐ สนับสนุนการกระจายอำนาจ เป็นต้น

ในบทความนี้ ผู้เขียนเน้นอภิปรายข้อมูลจากมุมมองของผู้สนับสนุนขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ที่พิจารณาว่าตนเองเป็นผู้สนับสนุนขบวนการฯ ในกลุ่ม “เสรีนิยม” และกลุ่มที่มีฐานคิดและแนวทางการเคลื่อนไหวที่สะท้อนองค์ประกอบของความเป็น “อนุรักษนิยม” ตามนิยามปฏิบัติการข้างต้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงพลวัตของการเคลื่อนไหวอันเป็นผลจากปฏิบัติการของผู้สนับสนุน ซึ่งยึดโยงกับอุดมการณ์และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ทั้งนี้ ผู้เขียนแบ่งการนำเสนอเป็น 5 ส่วน *ส่วนแรก* เป็นการทบทวนและชี้ให้เห็นข้อจำกัดบางประการของงานศึกษาว่าด้วยขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ผู้เขียนเสนอว่าการทำความเข้าใจและการให้คำอธิบายต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว จำเป็นต้องพิจารณาถึงพลวัตในเชิงยุทธศาสตร์และประเด็นในการเรียกร้องที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ไม่ได้มีลักษณะหยุดนิ่งตายตัว และดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาพลวัตดังกล่าวในระดับมวลชนผู้เข้าร่วมขบวนการฯ โดยผู้เขียนจะได้อภิปรายถึงระเบียบวิธีวิจัย โดยเฉพาะการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้สะท้อนความเป็นตัวแทน “มวลชน” ทั้งสองกลุ่มที่บทความนี้พยายามจะทำความเข้าใจด้วย

การนำเสนอประเด็นอภิปรายในส่วนที่สองถึงส่วนที่สี่ จะพยายามเชื่อมโยงบทบาทของกลุ่ม “เสรีนิยม” และ “อนุรักษนิยม” ในบริบทเชิงพัฒนาการของขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ กล่าวคือ *ส่วนที่สอง* จะอภิปรายถึงการนำใช้ยุทธศาสตร์และประเด็นที่หลากหลายในการระดมการสนับสนุนจากหลากหลายภาคส่วนในสังคม เพื่อขับเคลื่อนและขยายฐานการสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มุ่งต่อต้านทักษิณ ผู้เขียนเสนอว่าคำศัพท์และไวยากรณ์ที่นำเสนอโดยนักวิชาการฝ่ายก้าวหน้าและชี้ให้เห็นปัญหาในเชิงระบบมากกว่าตัวบุคคล เช่น “ระบอบทักษิณ” ได้ถูกขบวนการฯ นำมาใช้ขับเคลื่อนและสามารถดึงดูดมวลชนที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยมให้เข้าร่วมโดยไม่รู้ลี้กชัดเขินมากนัก และกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ในระยะแรก (ช่วง พ.ศ. 2548 ถึงต้น พ.ศ. 2549)

ส่วนที่สาม ผู้เขียนจะวิเคราะห์การขยายฐานมวลชนในกลุ่ม “อนุรักษนิยม” อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของขบวนการฯ ที่หันมาเน้นการรณรงค์ต่อต้านทักษิณผ่านแนวคิดอนุรักษนิยม โดยเฉพาะแนวคิดกษัตริย์นิยมและชาตินิยม ตลอดจนการเชื่อมโยงขบวนการฯ กับการเคลื่อนไหวของกลุ่มศาสนา ซึ่งนำไปสู่ ส่วนที่สี่ ผู้เขียนเสนอว่า นอกจากคำอธิบายในแง่จำนวนผู้สนับสนุนฯ และแนวทางการเคลื่อนไหวที่เน้นการต่อสู้แบบเผชิญหน้า (militant) แล้ว คำบอกเล่าของผู้สนับสนุนขบวนการฯ ในกลุ่ม “อนุรักษนิยม” ยังสะท้อนถึงเงื่อนไขในระดับปฏิบัติการ ได้แก่ ความทุ่มเทและระบบการจัดตั้ง ที่ส่งผลให้กลุ่มดังกล่าวมีบทบาทและอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้นในการขับเคลื่อนประเด็นการเคลื่อนไหว ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้นำมาสู่ประเด็นขัดแย้งระหว่างกลุ่ม “เสรีนิยม” และ “อนุรักษนิยม” ใน 3 ประเด็นหลัก ซึ่งค่อยๆ เบียดขับกลุ่ม “เสรีนิยม” ให้กลายเป็นกลุ่มชายขอบ และบางคนตัดสินใจถอนตัวจากขบวนการฯ ในที่สุด จากนั้นผู้เขียนจะได้สรุปประเด็นอภิปรายและข้อเสนอแนะจากงานศึกษาในส่วนสุดท้ายของบทความ

งานศึกษาที่เกี่ยวข้องและระเบียบวิธีวิจัย

ที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่สนใจและพยายามตอบคำถามเกี่ยวกับแนวทางอนุรักษนิยมในขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ โดยงาน *กลุ่มแรก* เน้นอธิบายว่าเป็นผลสำเร็จของชนชั้นนำฝ่ายกษัตริย์นิยมและอนุรักษนิยมในการวางรากฐานสังคมไทยให้เป็นสังคมอนุรักษนิยมอยู่แล้ว นับตั้งแต่ก่อนมีการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณที่เป็นหน่ออ่อนในการผลักดันแนวคิดอนุรักษนิยมให้กับขบวนการฯ รวมทั้งบทบาทในการใช้ “อำนาจนำ” (hegemonic power) ในการผลักดันอุดมการณ์อนุรักษนิยมให้กับขบวนการฯ (Connors 2008a; Fong 2009; Hewison 2010; Ivarsson and Isager 2010; Jackson 2009; Stent 2012; Tejapira 2006; 2009; Winichakul 2008) *งานชุดที่สอง* เน้นอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็นผลมาจากบทบาทของแกนนำการเคลื่อนไหว ที่นำพาการเคลื่อนไหวไปสู่ทิศทางอนุรักษนิยมและลดทอนความชอบธรรมของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง (Hewison 2007; Hewison and Kitrianglarp 2010; Chachavalpongpun

2010; 2011; Phongpaichit and Baker 2012, 224; Winichakul 2008, 30-31; ปณิธาน พิชาลัย 2555)

อย่างไรก็ดี งานศึกษาเหล่านี้มีข้อจำกัดที่สำคัญ 2 ประการ *ประการแรก* งานศึกษาส่วนใหญ่อธิบายการเติบโตของขบวนการฯ โดยอ้างอิงข้อมูลจากกลุ่มแกนนำ และเน้นศึกษาบทบาทและอิทธิพลของชนชั้นนำในกลุ่มอนุรักษ์นิยม เช่น สถาบันและเครือข่ายพระมหากษัตริย์ ทหาร องคมนตรี ตุลาการ และเครือข่ายชนชั้นนำ (Charoensin-o-larn 2012; Hewison 2008; Ivarsson and Isager 2010; McCargo 2005; Pathmanand 2008; Stent 2012; Ungpakorn 2009; Winichakul 2008; ใจ อึ้งภากรณ์ และ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ 2549) ส่วนงานที่พยายามอธิบายในระดับการเมืองมวลชน ก็ยังจำกัดการอธิบายผ่านข้อมูลและการวิเคราะห์แกนนำส่วนกลาง โดยเน้นเฉพาะแกนนำที่เป็นศูนย์กลางขององค์กรการเคลื่อนไหวในกรุงเทพฯ เช่น เครือข่ายของแกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (Tejapira 2006; ปณิธาน พิชาลัย 2555) และเสนอว่าการเคลื่อนไหวตัวสู่แนวทางอนุรักษ์นิยมของมวลชนเป็นผลมาจากชัยชนะของแกนนำฝ่ายอนุรักษ์นิยม โดยยังไม่ได้มีการเก็บข้อมูลเชิงลึกในกลุ่มแกนนำและมวลชนชนชั้นกลางในต่างจังหวัดที่มีความหลากหลาย

ประการที่สอง งานศึกษาก่อนหน้านี้มักเน้นพิจารณาเฉพาะความสำเร็จในช่วงต้นของขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณภายใต้การนำของ พธม. และก่อนการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อมามักอ้างถึงโดยรวมๆ ว่าเป็น “กลุ่มคนเสื้อแดง” งานเหล่านี้จึงไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งและการเสื่อมถอยของ พธม. ในช่วงต้นทศวรรษ 2550 และการฟื้นตัวภายใต้การนำใหม่ของ กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2556-2557 การขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมถึงช่วงเวลาดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวได้ดีขึ้น งานวิจัยของผู้เขียนจึงพยายามเติมเต็มข้อจำกัดของงานเขียนทางวิชาการที่อ้างถึงข้างต้น โดยเฉพาะการขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายและกว้างขวางมากขึ้น และพยายามเชื่อมโยงข้อมูลในช่วงเวลาที่งานศึกษาก่อนหน้ายังมิได้พิจารณาคือในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวในนาม กปปส. ด้วย

งานวิจัยของผู้เขียนได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร และประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) โดยในบทความนี้ ผู้เขียน

จะได้อภิปรายประเด็นจากงานเขียนที่สะท้อนมุมมองหลากหลายรอบด้านต่อขบวนการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารจดหมายเหตุ (archives) โดยสังเขป และจะเน้นการเชื่อมโยงประเด็นกับประวัติศาสตร์บอกเล่าจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งได้ดำเนินการในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2556 - มิถุนายน พ.ศ. 2558 วิธีการดังกล่าวช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงอัตชีวประวัติทางการเมืองของบุคคล และบทบาทของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีต่อชีวิตของผู้คน โดยเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางบริบทและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้เข้าร่วมขบวนการฯ ซึ่งประกอบสร้างแก่นแกนความเป็นตัวตน (core self) ทางการเมืองของแต่ละบุคคล (della Porta 1992, 168-172; Klatch 1999, 6) ในด้านหนึ่ง การสัมภาษณ์เชิงลึกช่วยให้ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจถึงความรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับจุดเปลี่ยนทางการเมืองในชีวิตของตน (political life trajectories) เช่น ทำไมพวกเขาจึงคิดเกี่ยวกับการเมืองและมีบทบาททางการเมืองแบบที่เขาเคยเป็นและเป็นอยู่ ในอีกด้านหนึ่ง การสัมภาษณ์ช่วยเชื่อมโยงเรื่องเล่าของบุคคลเข้ากับคำถามที่กว้างขึ้นในแง่ของการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองในท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านทางประวัติศาสตร์และการเมือง (Hite 2000, xix) ทั้งนี้ ในงานวิจัยของผู้เขียนได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 100 คน⁴ ซึ่งกำหนดให้ครอบคลุมกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่

มิติที่หนึ่ง ภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจและลักษณะทางภูมิศาสตร์การเมือง พิจารณาถึงความหลากหลายด้าน เพศ ภูมิลำเนา อายุ การศึกษา และอาชีพ โดยจากผู้ให้สัมภาษณ์ 100 คน ประกอบด้วย ผู้สนับสนุนขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ เพศหญิง 48 ชาย 52 คน จากพื้นที่ 13 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เชียงใหม่ ลำพูน นครราชสีมา ขอนแก่น อุตรดิตถ์ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี พัทลุง สงขลา และภูเก็ต โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุตั้งแต่ 20-30 ปี (6 คน) 30-40 ปี (17 คน) 40-50 ปี (21 คน) 50-60 ปี (20 คน) และ 60 ปีขึ้นไป (36 คน) และครอบคลุมระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา (6 คน) มัธยมศึกษา (32 คน) ปริญญาตรี (40 คน) ปริญญาโท (15 คน) และ

⁴ ในบทความนี้ ผู้เขียนขอสงวนการเปิดเผยชื่อและนามสกุลจริง เพื่อความปลอดภัยและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์.

ระดับปริญญาเอก (7 คน) ส่วนในด้านการประกอบอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลในโครงการวิจัยนี้ ประกอบด้วยผู้มีอาชีพรับราชการและพนักงานของรัฐ (18 คน) ค้าขายและเป็นเจ้าของกิจการ (44 คน) พนักงานบริษัทเอกชน (12 คน) สื่อมวลชน (2 คน) สมาชิกองค์กรพัฒนาเอกชน⁵ (7 คน) นักการเมืองท้องถิ่น (3 คน) เกษตรกร (3 คน) และแม่บ้าน (3 คน)

มิติที่สอง ความหลากหลายด้านบทบาท หน้าที่ และระดับการมีส่วนร่วมในขบวนการฯ ไม่ว่าจะเป็นแกนนำในระดับจังหวัดและท้องถิ่นต่างๆ ไปจนถึงผู้สนับสนุนด้านการเงิน หรือกลุ่ม “กลุ่มแม่ยก-พ่อยก” ผู้ชุมนุมแบบปักหลักถาวร ผู้สนับสนุนในระดับปฏิบัติการในหน้าที่ต่างๆ เช่น “การ์ด” กลุ่มจัดเตรียมเวทีและเสปียงอาหาร ฯลฯ นอกจากนั้นยังเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีระดับการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและต่อเนื่อง ไปจนถึงผู้สนับสนุนเพียงทางใจและทุนทรัพย์ แต่ไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมเลย

มิติที่สาม ชุดความสัมพันธ์ที่มีกับขบวนการเคลื่อนไหวในช่วงเวลาและจุดเปลี่ยนผ่านต่างๆ ของขบวนการฯ ครอบคลุมผู้สนับสนุนทั้งที่ยืนยันสนับสนุน หรือถอนตัวออกจากขบวนการฯ เมื่อขบวนการฯ เปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่แนวทางที่มีความเป็นอนุรักษ์นิยมมากขึ้น รวมทั้งที่ยืนยันสนับสนุนขบวนการฯ เมื่อมีความขัดแย้งภายในระหว่างกลุ่มต่างๆ กลุ่มที่ยังสนับสนุนขบวนการฯ แม้ไม่เห็นด้วยกับหลายแนวทางของแกนนำก็ตาม และกลุ่มที่ถอนตัวหรือลดบทบาทตัวเองจากขบวนการฯ เมื่อไม่เห็นด้วยกับแนวทางหรือจุดเปลี่ยนบางช่วงของขบวนการฯ

ในส่วนของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยชุดคำถาม 4 ชุดหลัก ได้แก่ 1) ภูมิหลังทางประชากรหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลังและพลวัตของครอบครัว ความเชื่อทางการเมืองของพ่อแม่ เงื่อนไขทางสังคมเศรษฐกิจ และการขัดเกลาทางสังคมและการเมืองในวัยเยาว์ ที่ส่งผลต่อความคิดทางการเมืองของผู้สนับสนุนขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ 2) ที่มา ระดับ รูปแบบ ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงเวลาต่างๆ ก่อนเกิดขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ

⁵ Non Governmental Organizations: NGOs หรือที่นิยมอ้างถึงโดยรวมๆ ในภาษาไทยว่า “เอ็นจีโอ”.

3) บทบาทและทัศนคติของผู้สนับสนุนที่มีต่อขบวนการฯ ในช่วงเวลาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลและที่มาของการเข้าร่วมสนับสนุนขบวนการฯ บทบาท หน้าที่ ระดับ และรูปแบบ การมีส่วนร่วมในขบวนการฯ ความคิดเห็นและจุดยืนต่อการเติบโต เปลี่ยนแปลง ทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และอุดมการณ์ ความขัดแย้ง การขบเซาะ และการกลับมาฟื้นตัวใหม่ ในแต่ละช่วงของขบวนการฯ และ 4) การเปลี่ยนแปลงหรือการยืนหยัดทางอุดมการณ์ของผู้สนับสนุน ผ่านการทบทวนชีวิตทางการเมืองที่ผ่านมา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตย สถาบันทางการเมือง การรัฐประหาร กระจายอำนาจ การเติบโตขึ้นของกลุ่มคนเสื้อแดง ทัศนคติต่อทักษิณ ตลอดจนวิสัยทัศน์ที่มีต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและการเมืองไทยในอนาคต

กลุ่ม “เสรีนิยม” กับการขับเคลื่อนขบวนการต่อต้านทักษิณในระยะเริ่มต้น

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2548 - 2549 ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณก่อตัวขึ้นในรูปแบบของขบวนการที่มีความหลากหลายซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบรัฐบาลภายใต้กรอบคิดแบบประชาธิปไตย โดยจัดตั้งขบวนการขึ้นภายใต้ชื่อ “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ทำหน้าที่เป็นองค์การร่ม (umbrella organization) เพื่อประสานและระดมการสนับสนุนการเคลื่อนไหวจากหลากหลายเครือข่าย ในการเคลื่อนไหวก็มีการรณรงค์ในหลากหลายประเด็น นับตั้งแต่การทำหน้าที่ฝ่ายค้านเพื่อตรวจสอบนโยบายประชานิยมที่ไร้ประสิทธิภาพ แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ทางเศรษฐกิจ ปัญหาคอร์รัปชัน และการใช้อำนาจแบบเผด็จการ ของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย (Connors 2008b, 483; Montesano 2009, 2-3; Tejapira 2006) รวมไปถึงการเรียกร้องให้มีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและการเมืองนอกรัฐสภา ในฐานะกลไกแก้ไขปัญหามลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล

จากการเคลื่อนไหวเรียกร้องในประเด็นต่างๆ ข้างต้น สามารถเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ของหลากหลายกลุ่ม ทำให้ขบวนการฯ ประสบความสำเร็จในการระดมมวลชนและพันธมิตรจากหลากหลายภาคส่วน ซึ่งมีจุดยืนร่วมกันที่สำคัญคือ ความไม่พอใจและไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลทักษิณ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ชนชั้นนำในเมือง และกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยม (ได้แก่ กลุ่มทุน ข้าราชการที่มีแนวคิดกษัตริย์นิยม กลุ่มชนชั้นสูง ราชนิกุล ทหาร ตำรวจ ที่ถูกเบียดขับออกจากศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง โดยรัฐบาล

ไทยรักไทย) นักการเมืองสายอนุรักษนิยม โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ไปจนถึงองค์กรภาคประชาสังคม ขบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคม และสมาชิกองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เคยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนระดับรากหญ้า (ก่อนที่ประชาชนกลุ่มนี้จะหันไปสนับสนุนทักษิณ) นอกจากนั้นยังมีกลุ่มแรงงาน ชาวนา อาจารย์มหาวิทยาลัย สมาชิกสหภาพแรงงาน รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มนักศึกษาอีกด้วย (Connors 2008b, 488-489; Pathmanand 2008, 130-131; Pye and Schaffar 2008, 40-42; Tejapira 2006)

จากการเก็บข้อมูลใน 13 จังหวัด พบว่าคนกลุ่มแรกที่ริเริ่มรณรงค์ประเด็นการต่อต้านรัฐบาลทักษิณในทุกจังหวัด เป็นกลุ่มคนที่มีจุดยืนทางการเมืองโน้มเอียงไปทางเสรีนิยม กล่าวคือ มีความตื่นตัวทางการเมืองและเคยผ่านประสบการณ์และกิจกรรมทางการเมืองก่อนเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณ คนกลุ่มนี้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างขบวนการในระดับจังหวัด ทั้งในฐานะแกนนำและผู้เข้าร่วมชุมนุมกลุ่มแรกๆ ในท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลในจังหวัด กรุงเทพฯ ขอนแก่น เชียงใหม่ นครราชสีมา และอุดรธานี เล่าถึงจุดเริ่มต้นที่ทำให้เข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณว่า เกิดจากความไม่พอใจกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ ปัญหาคอร์รัปชัน การใช้ความรุนแรงเกินขอบเขต การละเมิดนิติรัฐ และปัญหาการทุจริตต่อหน้าที่ของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งในสภา ในประเด็นการต่อต้านการคอร์รัปชัน พวกเขา มองจากมุมมองประสิทธิภาพในการบริหารนโยบายสาธารณะ ปัญหาของระบบประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งและนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง โดยไม่ได้มีแนวคิดโน้มเอียงไปทางชาตินิยมสุดขั้วหรือการต่อต้านระบอบประชาธิปไตยแบบสุดโต่ง

ก่อนเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณ ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดแบบเสรีนิยมผ่านประสบการณ์ทางการเมืองที่พวกเขาเข้าร่วมโดยตรงในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย และขบวนการทางสังคมต่างๆ คนที่เกิดและเติบโตในช่วงทศวรรษ 2510 เกือบทั้งหมดมีภูมิหลังที่ผ่านการขัดเกลาทางการเมืองแบบเสรีนิยมผ่านการเลี้ยงดูของครอบครัว เคยผ่านประสบการณ์ในการเข้าร่วม หรือไม่ก็ได้รับแรงบันดาลใจจากกิจกรรมและนักกิจกรรมทางการเมือง “ฝ่ายซ้าย” ในช่วงทศวรรษ 2500 และ 2510 เช่น สติต (นครราชสีมา) ทนายทวี (ขอนแก่น) นฤมล และ เอกรัฐ (เชียงใหม่) ต่างเล่าว่าตนได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

ส่วนคนที่เกิดหลังจากนั้นก็มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองอื่นๆ ตลอดช่วง ทศวรรษ 2530 และ 2540 ในการชุมนุมประท้วงต่อต้านการกลับมาของทหารการเมืองในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชนในช่วงทศวรรษ 2530-2540 รวมทั้งการเคลื่อนไหวเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองในช่วง พ.ศ. 2540 ในจำนวนนี้มีคนที่เป็นนักกิจกรรมเต็มตัวในองค์กรพัฒนาเอกชน หรือเป็น “เอ็นจีโอ” ที่ทำงานด้านเยาวชนและสิ่งแวดล้อม เป็นแกนนำหลักและเป็นผู้ประสานงานคนสำคัญในการผลักดันขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในช่วงทศวรรษ 2530 เช่น พิทยา (กรุงเทพฯ) และ เอกรัฐ (เชียงใหม่) นอกจากนี้ยังมีบางคนที่ยังไม่ถึงขั้นได้เข้าร่วมแต่ติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่ตลอดเวลา และมีฐานคิดหลายอย่างที่ไม่ใช่นุรักษ์นิยมสุดขั้ว เช่น นายแพทย์อานนท์ (ขอนแก่น) ผู้ซึ่งติดตามข่าวการเมืองอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองเขาอ่านหนังสือพิมพ์ของทุกขั้วการเมือง และพยายามเน้นว่าตนเองไม่ได้เป็น “เสื้อเหลือง” และไม่ได้เห็นด้วยกับ กปปส. ทั้งหมด เขาไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงทางการเมืองของทุกฝ่ายและรัฐประหารเพื่อหยุดความขัดแย้ง และคิดว่าการเลือกตั้งจะเป็นทางออกในการคลี่คลายปัญหา

จากพื้นฐานความตื่นตัวทางการเมือง ทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง และประสบการณ์ในการระดมมวลชน ที่พวกเขาสั่งสมมาในช่วงก่อนเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณ ทำให้พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มแรกๆ ที่เข้าร่วมขบวนการฯ ในฐานะผู้ประสานงานในการจัดการเคลื่อนไหว แกนนำบนเวทีการชุมนุม การวางแผนยุทธศาสตร์ในการจัดเวทีประท้วง การระดมมวลชน การเคลื่อนไหวทางการเมือง สำหรับผู้ที่มีได้เป็นแกนนำก็เป็นผู้เข้าร่วมชุมนุมที่ทุ่มเทร่างกายและแรงใจตั้งแต่ต้นในหลากหลายพื้นที่ทั่วประเทศ จากการสัมภาษณ์ในหลายจังหวัด ไม่ว่าจะเป็น เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา อุตรดิตถ์ และเพชรบุรี พวกเขาเป็นคนแรกๆ ของจังหวัดที่มีบทบาทในการจัดเวทีประจำจังหวัด นำปราศรัยบนเวที ประสานงานระดมผู้คนจากหลากหลายภาคส่วนเข้าร่วม และการเดินขบวนชุมนุมประท้วงต่อต้านทักษิณ โดยผู้ให้สัมภาษณ์บางคน เช่น ธวัชชัย (ขอนแก่น) และ เอกรัฐ (เชียงใหม่) เล่าว่าตนเป็นผู้ระดมผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ เข้าร่วมชุมนุมในเวทีหลักที่กรุงเทพฯ หรือที่เรียกว่า “เต็มคน” ด้วยอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในช่วงนี้ ได้แก่ นักกิจกรรมและสมาชิกองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำกิจกรรมเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่โพแทชในจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นกลุ่มแรกๆ ที่ทำงาน

จัดตั้งการประชุมประท้วงต่อต้านทักษิณในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี โดย ต่าย และ สุภาพร ซึ่งเป็นชาวอุดรธานีเล่าว่า ประสบการณ์ทางการเมืองในการเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อนหน้านี้ ทำให้พวกเขาตัดสินใจใช้ชื่อเรียกร้องให้ยุติสัมปทานเหมืองแร่เป็นหนึ่งในประเด็นต่อรองกับรัฐบาลทักษิณ

อย่างไรก็ดี ในระยะต่อมา แกนนำหลายกลุ่มซึ่งรวมถึงกลุ่มพลัง “เสรีนิยม” ในหลากหลายระดับได้หันมาเน้นการระดมมวลชนที่มีแนวโน้มสนับสนุนแนวทางแบบอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มนิคมกษัตริย์ กลุ่มชาตินิยม และกลุ่มศาสนา โดยเน้นชูประเด็นการต่อต้านทักษิณผ่านมติการลบล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ ชาตินิยมพันทาง และการละเมิดศีลธรรม (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล 2560, 27-38) งานวิจัยของผู้เขียนเสนอว่าแกนนำขบวนการต่อต้านทักษิณถือเป็นกลุ่มแรกในการเมืองไทยสมัยใหม่ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 ที่หันกลับไปรื้อฟื้นการระดมมวลชน “ฝ่ายขวา” ซึ่งกระจัดกระจายไปภายหลังการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองทั้งระหว่างประเทศและในประเทศช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519⁶ และยังคงมีเพียงกลุ่มศาสนาบางกลุ่มเท่านั้น เช่น กลุ่มสันติอโศก และกลุ่มลูกศิษย์หลวงตามหาบัว ที่ยังคงจัดตั้งมวลชนของพวกเขาอย่างเป็นระบบในการสนับสนุนเป้าหมายหรือประเด็นทางการเมือง (McCargo 1997) โดยในระยะแรก กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” เข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณในฐานะมวลชนธรรมดา (rank-and-file participants) แต่การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกขบวนการ ทำให้ปัจเจกเหล่านี้เข้มแข็ง กลมเกลียว และกลายเป็นพลังที่มีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ภายใต้โครงสร้างองค์กรการเคลื่อนไหว พวกเขาได้แลกเปลี่ยนศัพท์ สำนวน และ อุดมการณ์ ในการสร้างอุดมการณ์ที่หลอมรวมกลุ่มคนที่สนับสนุนแนวทางอนุรักษ์นิยม ให้ช่วยสนับสนุน สร้างความชอบธรรม และเป็นแนวร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหวให้กันและกัน (จะได้อภิปรายเพิ่มเติมในหัวข้อต่อไป)

⁶ ดูเพิ่มเติม การปลุกระดม จัดตั้ง และใช้มวลฝ่ายนิยมกษัตริย์และชาตินิยมสุดขั้ว รวมทั้งศาสนิกชนและกลุ่มศาสนาต่างๆ เป็นกลไกทางการเมืองในการรณรงค์ต่อต้านคอมมิวนิสต์และขบวนการประชาธิปไตย รวมทั้งการส่งเสริมแนวคิดแบบกษัตริย์นิยม ใน Bowie (1997); พุทธพล มงคลวรรณ (2543); เพชรลดา จุลเพชร (2548) และการเปลี่ยนแนวทางในการจัดการกับมวลชน “ฝ่ายขวา” โดยเฉพาะ “การสถาปนาอำนาจนำ” ผ่านการยึดโยงมวลชนกับอุดมการณ์กษัตริย์นิยม ชาตินิยม และศีลธรรม เพื่อสร้างความผูกพันและการครอบงำในระยะยาว ใน เกษียร เตชะพีระ (2548) และ ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2550).

ในช่วงระหว่างการประชุมประหวังต่อต้านทักษิณรอบแรกในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 เกนนำ พอม. เริ่มหันไปเรียกร้องการใช้มาตรา 7 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อให้พระมหากษัตริย์ใช้อำนาจเข้าแทรกแซงการเมือง โดยแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีพระราชทาน และการบังคับใช้มาตรา 112 ของประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมาย “หมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์”⁷ เป็นเครื่องมือในการจัดการกับทักษิณ ในขณะที่เดียวกันก็เผยแพร่แนวคิดแบบชาตินิยมสุดขั้ว โดยกล่าวหาว่าทักษิณร่วมมือกับต่างชาติเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตน ควบคุมไปกับการสร้างและปลุกความรู้สึกเกลียดชังและหวาดระแวงต่อคนต่างชาติ ทั้งภายในกลุ่มผู้สนับสนุนขบวนการฯ และในพื้นที่สาธารณะ เช่น การประณามทักษิณว่าเป็นคนขายชาติ คดโกง ไร้ศีลธรรม เนื่องจากหลีกเลี่ยงภาษีในกรณีการขายหุ้นบริษัทชินคอร์ปให้กับกลุ่มบริษัทเทมาเส็ก (Temasek) ซึ่งมีรัฐบาลสิงคโปร์เป็นเจ้าของ นอกจากนี้ยังประณามทักษิณว่ายอมรับคำตัดสินของศาลโลก (International Court of Justice: ICJ) ที่เอื้อประโยชน์ให้กับกัมพูชา ในกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ในการได้รับสัมปทานทางธุรกิจในประเทศกัมพูชา (Askew 2010b, 34-35; Connors 2008b, 489; Chachavalpongpun 2010)

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของแนวทางการเคลื่อนไหวดังกล่าว คำบอกเล่าของกลุ่มผู้สนับสนุนขบวนการฯ ที่มีฐานคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม สะท้อนถึงเหตุผลที่พวกเขาที่ยอมประนีประนอมกับแนวทางการเคลื่อนไหวแบบอนุรักษ์นิยมของขบวนการฯ ดังนี้ *ประการแรก* กลุ่ม “เสรีนิยม” และกลุ่มที่มีแนวคิดก้าวหน้ากลุ่มต่างๆ ยอมเพื่อแลกเปลี่ยนกับอำนาจทรัพยากร และเครือข่ายทางการเมือง ที่จะสนับสนุนประเด็นทางการเมืองของพวกเขา จากการเก็บข้อมูลในจังหวัดต่างๆ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีพื้นฐานทางความคิดและประสบการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยม เช่น พลอดประสพ (อุดรธานี) และ เอกรัฐ (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกำลังสำคัญกลุ่มแรกๆ ในการระดมมวลชนในระดับท้องถิ่นเพื่อเข้าร่วมต่อสู้กับ

⁷ โดยทั่วไปมักมีการอ้างถึงกฎหมายมาตราดังกล่าวด้วยคำเรียกย่อๆ ว่า “กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” อย่างไรก็ตามก็ตี ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพได้เสนอคำเรียกที่ใกล้เคียงกับองค์ประกอบของกฎหมายมาตราดังกล่าวว่าเป็น “กฎหมายหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์” ดูเพิ่มเติมได้ที่ลิงก์ <https://freedom.ilaw.or.th/freedom-of-expression-101/QA-112>.

รัฐบาลทักษิณ ไม่เห็นด้วยกับการชูประเด็นกษัตริย์นิยมและชาตินิยมสุดขั้วในช่วงต้น แต่พวกเขาก็ไม่แสดงออกมา และพยายามทำงานเพื่อเสริมกำลังให้กับการเคลื่อนไหวต่อไป

ประการที่สอง จากการเก็บข้อมูลพบว่า ถึงแม้ว่าพวกเขาจะยังไม่ได้ยอมรับแนวทางแบบอนุรักษ์นิยมในช่วงต้น แต่พลังกรอบความคิดหลัก “ภัยคุกคาม-วิกฤตครั้งใหญ่-ต้องทำอะไรเดี๋ยวนี้” (Threat-Mega Crisis-Action Now) ทำให้กลุ่ม “เสรีนิยม” จำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพฯ ขอนแก่น อุดรธานี และเชียงใหม่ มีแนวโน้มจะเชื่อเช่นกันว่าทักษิณเป็นภัยคุกคามร่วมของทุกกลุ่ม รวมทั้งเชื่อว่านโยบายและสิ่งที่ทักษิณทำทุกอย่างจะผลักดันให้เข้าสู่วิกฤตครั้งใหญ่ การเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณจึงเป็นทางเลือกเดียวที่เหลืออยู่ในการยับยั้งวิกฤตการณ์ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล 2560, 106-116) ท่ามกลางความสำเร็จในการสร้างและใช้กรอบโครงความคิดดังกล่าว หลายคนในกลุ่มที่เคยมีแนวคิดและเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบเสรีนิยม และเคยมองพลังและอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมอย่างตั้งคำถามมาก่อน เช่น พิทยา และสุนทรีย์ (กรุงเทพฯ) เอกรัฐ (เชียงใหม่) และ นายแพทย์อานนท์ (ขอนแก่น) ยอมรับว่า การรัฐประหารเป็นทางออกเดียวในการแก้ไขวิกฤตการณ์ในครั้งนั้น รวมทั้งความรุนแรงที่กำลังจะเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าหลายคนจะไม่เห็นด้วยกับหลายประเด็นของการชุมนุม แต่ก็ไม่ได้ลุกขึ้นมาขัดแย้งกับแกนนำ ดังที่ ธเนศ (กรุงเทพฯ) เล่าว่าตนตัดสินใจสนับสนุนการชุมนุมต่อไปเพื่อไม่ให้เกิดปัญหากับขบวนการฯ

กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม”: การระดมมวลชนผ่านแนวคิดกษัตริย์นิยม ชาตินิยมพันทาง และชุดเรื่องเล่าอภิปรัชญา (moralistic narrative)

ดังกล่าวแล้วว่าการชูประเด็นอนุรักษ์นิยมกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” ซึ่งก่อนหน้านี้กระจัดกระจายเริ่มรวมตัวกันเพื่อสนับสนุนขบวนการขบวนการต่อต้านทักษิณ และกลายเป็นมวลชนหลักที่สำคัญของขบวนการในเวลาต่อมา ดังสะท้อนให้เห็นจากสัดส่วนของผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยของผู้เขียน ซึ่งเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความคิดทางการเมืองแบบอนุรักษ์นิยมถึง 75 คน จาก 100 คน แม้ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะมีภูมิหลังทางเศรษฐกิจและชนชั้นที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ได้ผ่านการกล่อมเกลารวมทางการเมืองแบบอนุรักษ์นิยม โดยผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ทุกคนต่างเติบโตในครอบครัวและสังคมที่ปลูกฝังอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมแบบ

สุดโต่ง ซึ่งประกอบไปด้วยแนวทางต่อต้านคอมมิวนิสต์ แนวคิดชาตินิยมสุดขั้ว แนวคิดกษัตริย์นิยม และศาสนานิยมแบบเคร่งครัด นอกจากนี้ ในบางห้วงประวัติศาสตร์ก่อนการเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณ บางส่วนยังเคยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งเพื่อปฏิบัติการทางสังคมหรือการเมืองในการเคลื่อนไหวของขบวนการหรือสถาบันทางการเมืองและสังคมที่สนับสนุนแนวทางอนุรักษนิยมด้วย

ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ที่เติบโตในทศวรรษ 2510-2520 เติบโตในครอบครัวหรือชุมชนที่มีการรณรงค์และโฆษณาชวนเชื่อ หรือกระทั่งมีการจัดตั้งทางการเมืองเพื่อสนับสนุนขบวนการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ผู้ให้ข้อมูลหลายคน โดยเฉพาะในจังหวัดเพชรบุรีและผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มศาสนา เช่น ขนิษฐา ฤเดช และ กรรณิกา (เพชรบุรี) รวมทั้ง แพรวา และ ปุณณภพ ซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนสันตือโคก ต่างเห็นด้วยและเล่าว่าตนให้การสนับสนุนรัฐบาลทหารในการปราบปรามขบวนการนิสิตนักศึกษาในช่วงทศวรรษ 2510-2520 เช่น ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างอรพินท์ “แม่ยก” พอม. ขอนแก่น ก็เล่าถึงความทรงจำวัยเด็กเกี่ยวกับการรณรงค์และชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาในกรณีพิพาทพระวิหารครั้งแรก ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทหารในช่วงปลายทศวรรษ 2490 ถึงต้น 2510

หากพิจารณาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 75 คนนี้ อาจจำแนกกลุ่ม “อนุรักษนิยม” ของขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณได้เป็น 2 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ กลุ่มที่เข้าร่วมเนื่องจากเห็นด้วยและคล้อยตามกับประเด็นหรือข้อเรียกร้องแบบอนุรักษนิยม ที่ขบวนการฯ ใช้เป็นประเด็นรณรงค์ในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งในบทความนี้ ผู้เขียนจะได้อภิปรายข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มผู้เข้าร่วมตามประเด็นรณรงค์ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีแนวคิดแบบกษัตริย์นิยม และกลุ่มที่สนับสนุนแนวทาง “ชาตินิยมพันทาง” (hybrid nationalism) กับกลุ่มที่เข้าร่วมผ่านการชักนำขององค์กรอนุรักษนิยมที่เขามีส่วนร่วมอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มศาสนา

มวลชนกษัตริย์นิยม

ขบวนการต่อต้านทักษิณประสบความสำเร็จในการดึงดูดทั้ง *ชนชั้นนำกษัตริย์นิยม* และ *มวลชนกษัตริย์นิยม* ให้เข้าร่วมสนับสนุนขบวนการฯ โดยในส่วนของชนชั้นนำกษัตริย์นิยม

สมาชิกราชวงศ์ กลุ่มต่างๆ ซึ่งรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญและบทบาททางการเมืองลดลง ต่างรวมตัวกันและประกาศต่อสาธารณะว่าพวกเขาสนับสนุนขบวนการต่อต้านทักษิณอย่างต่อเนื่อง ในนามเครือข่าย “ราชนิกุล และ ราชสกุล” ในขณะเดียวกันก็ต่อต้านกระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกฎหมายอาญามาตรา 112 และเรียกร้องให้มีการดำเนินคดีกับกลุ่มที่แสดงความไม่เห็นด้วยกับการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ในส่วนของ มวลชนกษัตริย์นิยม ผู้เขียนพบว่าการรณรงค์ผ่านประเด็นในแนวทางกษัตริย์นิยมสามารถปลุกกระดมมวลชนในระดับปฏิบัติการทั้งกลุ่มที่เคยได้รับการจัดตั้งในขบวนการต่อต้านคอมมิวนิสต์ช่วงทศวรรษ 2510 และกลุ่มที่มีจุดร่วมทางประวัติศาสตร์กับสถาบันกษัตริย์ ให้กลับมาตื่นตัวอีกครั้ง ดังตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในเขตจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายที่เชื่อมโยงกับพระราชวังและพระราชนิเวศน์ 3 แห่งที่ตั้งอยู่ในทั้ง 2 จังหวัด นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลในจังหวัดอื่นๆ เช่น จันทบุรี (กรุงเทพฯ) ซึ่งเติบโตมาในครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับการกล่อมเกลานักคิดกษัตริย์นิยม หรือ ลุงนิพนธ์ (อุตรธานี) ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการจัดตั้งเพื่อสนับสนุนแนวทางแบบกษัตริย์นิยม ตั้งแต่ทศวรรษ 2520

แม้ว่ามวลชนกษัตริย์นิยมบางคนจะเคยชอบและสนับสนุนทักษิณในฐานะนายกรัฐมนตรีที่มีผลงานหลายอย่างซึ่งพวกเขาเห็นว่าดีกว่ารัฐบาลอื่นๆ ก่อนหน้า แต่เมื่อได้รับข้อมูลผ่านการตีความของสนธิ ลิ้มทองกุล และแกนนำ พอม. คนอื่นๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของทักษิณว่ามีลักษณะล่องล่เมิดและจางจ้วง หรือมีเป้าหมายทางการเมืองอันเป็นภัยต่อสถาบันกษัตริย์⁸ จึงสั่งสมความรู้สึกเกลียดชังทักษิณมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นเมื่อ พอม. เรียกร้องให้พระมหากษัตริย์ใช้พระราชอำนาจตามมาตรา 7 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พวกเขาจึงสนับสนุนเต็มที่ เช่น ร้อยละ 90 ของผู้ให้ข้อมูลในจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์อธิบายว่า พวกเขาตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณทันที เนื่องจากมีความห่วงใยในสถาบันกษัตริย์ และสำหรับมวลชนกษัตริย์นิยมในอีกหลายๆ จังหวัด เช่น จรียา ญาดดา พยอม รุ่งรวี

⁸ เช่น ข้อวิจารณ์ต่อกรณีที่ทักษิณนั่งเป็นประธานในพิธีทางศาสนา ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ซึ่งกลายเป็นประเด็นถกเถียงในวงกว้างในช่วงปลาย พ.ศ. 2548 ดูตัวอย่างการรายงานข่าวกรณีดังกล่าวโดยสื่อที่เป็นช่องทางเผยแพร่ของขบวนการต่อต้านทักษิณได้ที่ลิงก์ <https://mgronline.com/politics/detail/9480000155050>.

เอกชัย (กรุงเทพฯ) กนก จรรยาชาติชาย ณรงค์ (อุตรธานี) ปราณี (เชียงใหม่) พลกรรอง (ลำพูน) ฟารีมา (นครศรีธรรมราช) ต่างมีความเห็นว่าการเข้าร่วมขบวนการฯ คือโอกาสในการเข้าร่วมปกป้องสถาบันกษัตริย์จากทักษิณ

ชาตินิยมพันทาง

งานศึกษาที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นบทบาทของขบวนการต่อต้านทักษิณ ในการปรับเปลี่ยนนัยเชิงเชื้อชาติในแนวคิดแบบชาตินิยม ซึ่งขบวนการฯ ประสบความสำเร็จในการสร้างและใช้ “ชาตินิยมเชิงบิด” (twisted nationalism) ในการดึงดูดกลุ่มประชากรเชื้อชาติต่างๆ ไม่ว่าจะ “ลูกจีน” “ลูกลาว” “ลูกญวน” “ลูกแขก” หรือ “ฝรั่ง” ให้เข้าร่วมผ่านการรณรงค์สนับสนุนแนวคิดชาตินิยมไทย (Tejapira 2009, 256-266; วีระ หวังสัจจะโชค 2557) ขณะเดียวกัน ข้อมูลจากงานวิจัยของผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าขบวนการต่อต้านทักษิณประสบความสำเร็จในการสร้างและใช้แนวทางชาตินิยมแบบ “พันทาง” กล่าวคือ เป็นการหลอมรวมแนวคิดชาตินิยมที่หลากหลายของปัจเจกและกลุ่ม แม้แต่กลุ่มที่เคยมีความขัดแย้งกันมาก่อน ให้หันมาร่วมมือกันสนับสนุนขบวนการฯ บนพื้นฐานของการทำให้กลุ่มเหล่านี้เชื่อว่าทักษิณเป็นภัยคุกคามและเป็นผู้ละเมิดผลประโยชน์ของชาติทุกรูปแบบ ในช่วงการเติบโตของ พธม. ภายใต้การนำของนายสนธิ ลิ้มทองกุล เริ่มมีการนำประเด็นเรื่องชาตินิยมเข้ามาใช้อย่างจริงจัง การสร้างภาพตัวแทนให้มีการสร้างขบวนการฯ ให้เป็นขบวนการรักชาติและกู้ชาติ ซึ่งสามารถโน้มน้าวให้มวลชนที่มีฐานคิดแบบชาตินิยมเชื่อว่า การเข้าร่วมขบวนการฯ เป็นการทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของชาติในแง่มุมต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” จากทุกภาคทั่วประเทศ รวมทั้งกลุ่ม “แม่ยก” พธม. ขอนแก่น ได้แก่ จันทรา น้ำทิพย์ ปราณี และอรพินท์ กล่าวว่าตนให้ความสำคัญกับการปกป้องผลประโยชน์ของชาติจากต่างชาติไม่แพ้ประเด็นขัดแย้งเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์นิยม พวกเขาตัดสินใจเข้าร่วมการประชุมประท้วงกับ พธม. เป็นครั้งแรก เนื่องจากเชื่อและเห็นด้วยกับแกนนำว่าทักษิณเป็นพวกเอาเปรียบชาติ จากกรณีขายหุ้นชินคอร์ปให้กับเทมาเส็ก กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร กรณีนโยบายปฏิรูปพลังงาน โดยกลุ่มที่มีแนวคิดสนับสนุนทหารยังต้องการให้ พธม. เรียกร้องให้ทหารเข้ามาแทรกแซงเพื่อจัดการกับรัฐบาลทักษิณ ส่วนกลุ่มที่มองว่าตนเป็นฝ่าย

“ก้าวหน้า” จะให้ความสำคัญกับการปกป้องผลประโยชน์ของชาติจากการหาผลประโยชน์ส่วนตัวของทักษิณ พวกเขาเห็นด้วยกับประเด็นที่แกนนำพยายามชี้ว่าการดำเนินนโยบายสาธารณะและนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลทักษิณ เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของทักษิณและพวกพ้อง เช่น นโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้คนจน (pro-poor policy) เป็นการใช้งบประมาณของรัฐดำเนินนโยบายประชานิยมเพื่อหาเสียงให้กับทักษิณและพรรคไทยรักไทย การโอนหุ้นบริษัทชินคอร์ปให้กับญาติก่อนขายให้กับบริษัทเทมาเส็กก็ถือเป็นการเลี่ยงภาษีรวมทั้งการยอมแลกอำนาจอธิปไตย เช่น ในเขตพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างไทย-กัมพูชา และสิทธิเหนือปราสาทพระวิหาร เพื่อโอกาสในการได้รับสัมปทานด้านธุรกิจโทรคมนาคมจากกัมพูชา เป็นต้น

ความสำเร็จของแนวทางชาตินิยมพันทางเห็นได้จากการที่กลุ่มชาตินิยมซึ่งเคยเป็นคู่แข่งกัน หันมาร่วมมือกันในการสนับสนุนขบวนการต่อต้านทักษิณ จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ในจังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น และอุดรธานี พบว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านกลุ่มทุนเหมืองแร่ต่างชาติและรัฐบาลทักษิณที่ผลักดันโครงการเหมืองแร่โพแทชในจังหวัดอุดรธานี เกิดจากการร่วมมือระหว่างกลุ่มชาตินิยมที่เคยสนับสนุนการประท้วงต่อต้านรัฐบาลกัมพูชา ในกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารครั้งแรก เข้าร่วมขบวนการต่อต้านคอมมิวนิสต์และนักศึกษาที่พวกเขาเชื่อว่าจะได้รับการสนับสนุนจากต่างชาติในช่วงทศวรรษ 2510 - 2520 กับกลุ่มชาตินิยมในระดับท้องถิ่น และโดยเฉพาะอดีตสมาชิกขบวนการนิสิตนักศึกษาที่เคยตกเป็นเป้าหมายต่อต้านของกลุ่มแรกมาก่อน ดังที่ป่าแพพรราว (นครราชสีมา) ให้สัมภาษณ์กับผู้เขียนว่าถึงแม้พวกเขาจะมีความคิดเห็นไม่ตรงกันในหลายเรื่อง แต่ก็สามารถร่วมมือกันได้ เนื่องจากมีจุดเชื่อมโยงในเรื่องความรักชาติและการปกป้องผลประโยชน์ของชาติ

กลุ่มศาสนา

การรณรงค์ผ่านแนวคิด ภาษา และอาหารที่อิงศีลธรรมคำสอนทางศาสนา ของขบวนการต่อต้านทักษิณ เป็นเครื่องมือสำคัญในการดึงดูดกลุ่มศาสนาเข้ามาเป็นพลังสนับสนุนของขบวนการฯ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ปฏิบัติเคร่งครัดตามแนวทางของสำนักหรือพระสงฆ์ที่มีสถานศึกษาจำนวนมาก เช่น กลุ่มสันติอโศก และ กลุ่มหลวงตามหาบัว ที่มีบทบาทต่อขบวนการฯ

อย่างมากภายใต้การนำของของ พนม. และกลุ่มพุทธอิสระที่มีบทบาทนำในขบวนการฯ ช่วงการนำของ กปปส. โดยเฉพาะที่พื้นที่ชุมนุมศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกชุมชนสันติอโศก ได้แก่ แพรว ดาวเรือง และ พนม และกลุ่มลูกศิษย์หลวงตามหาบัวจากจังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ลุงเก่งกิจ เจนวิทย์ และ อรอร รวมทั้งพระสุดใจ ทันทมนิ สอดคล้องกับข้อเสนอจากงานศึกษาก่อนหน้านี้ในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทและความตื่นตัวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำและสมาชิกกลุ่มศาสนาที่มีต่อการเมืองไทยร่วมสมัย (McCargo 1997; สุรเกียรติ์จักรธรานนท์ 2550) และสะท้อนให้เห็นว่า นอกจากความเชื่อและการเคร่งครัดในศาสนปฏิบัติตามแนวทางที่ตนศรัทธาแล้ว พวกเขายังทุ่มเทแรงกาย แรงใจ กำลังทรัพย์ พลัง และเวลาในการสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองภายใต้การนำของผู้นำกลุ่มศาสนา มาตั้งแต่ก่อนเข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณ

แกนนำขบวนการฯ และกลุ่มศาสนาร่วมกันพัฒนาชุดเรื่องเล่าอิงศีลธรรมจรรยา ในการอธิบายข้อวิพากษ์วิจารณ์ทักษิณอย่างการคอร์รัปชัน หรือการใช้อำนาจและความรุนแรงว่าเป็นเรื่องผิดศีลธรรม เป็นความชั่ว และเป็นบาป การเข้าร่วมขบวนการฯ จึงเป็นเส้นทางสำคัญในการต่อสู้กับ “คนเลว” อย่างทักษิณ สถานะพิเศษของกลุ่มศาสนาต่างๆ ต่างคล้อยตามกันว่า การเข้าร่วมต่อต้านทักษิณเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศาสนาที่จะทำให้สังคมที่เคยถูกทำลายและเสื่อมถอยโดยทักษิณ กลับมาดีและสะอาดขึ้น ดังที่แกนนำสันติอโศกเรียกผู้เข้าร่วมการชุมนุมจากกลุ่มของเขาว่าเป็น “กองทัพธรรม” และ แซ่ หนึ่งในสมาชิกชุมชนสันติอโศกเล่าให้ฟังว่า แกนนำของสำนักสันติอโศกได้เชิญชวนให้สมาชิกออกมาร่วมชุมนุมโดยอ้างอิงกรอบคิดเชิงศีลธรรม เช่น “ประชาชนต้องมีความกล้าหาญทางจริยธรรม” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นมวลชนจากกลุ่มศาสนาในกรุงเทพฯ และจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังจำได้ถึงการใช้กรอบคิดดังกล่าวในการโจมตีทักษิณและนักการเมืองในเครือข่าย

การขยายบทบาทของกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” ประเด็นขัดแย้ง และจุดเปลี่ยนของกลุ่ม “เสรีนิยม”

ดังที่ได้นำเสนอข้อมูลในสองหัวข้อที่ผ่านมา จะเห็นว่ากลุ่ม “เสรีนิยม” มีบทบาทนำในการก่อตัวและขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านทักษิณในระยะเริ่มต้น เนื่องจากมี

ประสบการณ์ ทักษะ และเครือข่ายจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สนับสนุนแนวทางเสรีนิยม ประชาธิปไตยมาก่อน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ขบวนการฯ หันมาระดมการสนับสนุนผ่านประเด็นอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะประเด็นที่เชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ ชาตินิยม และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มศาสนา นับแต่ช่วงต้น พ.ศ. 2549 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สนับสนุนขบวนการฯ ทั้งกลุ่มที่มีฐานคิดสนับสนุนแนวทางเสรีนิยมและอนุรักษ์นิยมต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สัดส่วนของมวลชนกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นพลังหลักของขบวนการที่ค่อยๆ ขยายขอบเขตมาเป็นขบวนการต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” ซึ่งครอบคลุมการต่อต้านรัฐบาลและพรรคการเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับทักษิณในนาม กปปส. และนำไปสู่รัฐประหาร พ.ศ. 2557 ในที่สุด

งานศึกษาก่อนหน้านี้และบทวิเคราะห์ทางการเมืองมักอธิบายถึงเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” มีบทบาทนำในขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ว่าประกอบด้วยจำนวนผู้สนับสนุนที่มีมาก และรูปแบบการเคลื่อนไหวที่เน้นการต่อสู้ (militant) ผู้สนับสนุนขบวนการฯ ในกลุ่มนี้พัฒนาความเกลียดชังทักษิณและกลุ่มคนเสื้อแดงที่เริ่มขยายพื้นที่การแสดงออกทางการเมือง โดยมองว่าคนเหล่านี้เป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อความเป็นชาติและสถาบันกษัตริย์ พวกเขาพัฒนากลุ่มของตนให้กลายเป็นกองกำลังแนวหน้าที่พร้อมเผชิญหน้ากับทั้งกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้สนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้าม โดยมีจำนวนไม่น้อยอาสาปฏิบัติหน้าที่เป็น “การ์ด” ผลัดเปลี่ยนเวรยามเฝ้าตรวจตราความเรียบร้อยให้กับผู้ชุมนุม ตัวอย่างเช่นกลุ่มผู้สนับสนุนขบวนการฯ ในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้ชื่อว่าเป็นแนวหน้าหัวหมุ่ทะเลวงพันที่สำคัญในการต่อต้านและต่อสู้กับมวลชนเสื้อแดง ทั้งในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีและในระดับประเทศ โดย เจนวิทย์ ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มดังกล่าวเล่าว่า พวกเขา มีชื่อเสียงว่าเป็นกลุ่มที่เน้นแนวทางต่อสู้เผชิญหน้ากับฝ่ายตรงข้ามมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในการชุมนุมที่กรุงเทพฯ หลายต่อหลายครั้ง และมีส่วนผลักดันให้กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” กลายเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวต่อสู้เมื่อต้องเผชิญหน้ากับรัฐและมวลชนฝ่ายตรงข้าม

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยของผู้เขียน แสดงให้เห็นมิติอื่นๆ ของการมีส่วนร่วมที่นอกเหนือจากการเป็นผู้เข้าร่วมชุมนุมกลุ่มใหญ่ที่สุดและรูปแบบการเคลื่อนไหวที่เน้นการต่อสู้ ซึ่งอาจช่วยเสริมมุมมองในการทำความเข้าใจบทบาทที่เพิ่มขึ้นของ

กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” จากการเป็นเพียงผู้สนับสนุนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ หลังจากกลุ่ม “เสรีนิยม” จนเริ่มมีอำนาจการต่อรองและเข้ายึดกุมพื้นที่ของแกนนำในหลากหลายระดับ เช่น เจี๊ยบ เด็กสาวที่เติบโตในครอบครัวลูกศิษย์แถวหน้าของหลวงตามหาบัว ในช่วงต้นเธอเข้าร่วมในฐานะผู้สนับสนุนธรรมดาคนหนึ่ง ก่อนที่จะหันมาทุ่มเทร่างกายและแรงทรัพย์จนกลายเป็นหนึ่งในแกนนำผู้สนับสนุนคนสำคัญของ พนม.อุดรธานี และทำงานเต็มเวลาในฐานะผู้จัดการสถานีวิทย์ชุมชนซึ่งทำการ ถ่ายทอดเสียงจากสถานีโทรทัศน์เอเอสทีวี (ASTV) อุดรธานี นอกจากเจี๊ยบแล้ว คำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้อีกหลายคนสะท้อนว่าพวกเขาเป็นกลุ่มที่ทุ่มเทให้กับการสนับสนุน การเคลื่อนไหว ทั้งในด้านการเงินและการเข้าร่วมชุมนุม

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่ม “เสรีนิยม” จะเห็นว่าคนกลุ่มนี้ทุ่มเทเงินทองและทรัพยากรที่เขามีให้กับขบวนการฯ มากกว่า ผู้ที่มีกำลังทรัพย์แต่ไม่สะดวกเข้าร่วมชุมนุมโดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ เช่น บ้าใหญ่ และ รุ่งริว เล่าว่าตนเน้นให้การสนับสนุนด้านการเงินเป็นหลัก ส่วนผู้ที่ไม่มีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจก็จะทุ่มเทเวลาให้กับการเข้าร่วมชุมนุมเต็มเวลา ผู้ให้สัมภาษณ์ 57 คน จาก 75 คน หรือร้อยละ 76 ของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ยืนยันว่าพวกเขาเข้าร่วมชุมนุมเต็มเวลาและกินอยู่หลับนอนในที่ชุมนุม ทั้งในกรุงเทพฯ และเข้าร่วมสนับสนุนเวทีในต่างจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มที่มีแนวโน้มสนับสนุนแนวทางเสรีนิยม มีเพียง 8 คน จาก 25 คน หรือ ร้อยละ 32 เท่านั้น ที่ให้ข้อมูลว่าเป็นผู้ชุมนุมเต็มเวลา ส่วนกลุ่มที่ไม่ได้ร่วมชุมนุมเต็มเวลา เช่น ธเนศ (กรุงเทพฯ) ให้เหตุผลว่าจะประเมินอย่างรอบด้านก่อนว่าปลอดภัย จึงจะเข้าร่วมการชุมนุม

นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลในพื้นที่ยังทำให้ผู้เขียนได้รับรู้เรื่องราวที่น่าสนใจของการจัดตั้งอย่างเป็นทางการของกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” หลายกลุ่ม เช่น มวลชนกษัตริย์นิยมในจังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ สามารถระดมมวลชนในพื้นที่สลับเปลี่ยนเวรกันเป็นมวลชนที่เข้าร่วมการชุมนุมในกรุงเทพฯ ตลอดระยะเวลาของการชุมนุมทั้งในช่วง พนม. และ กปปส. โดยชนิษฐา และ กรรณิกา เล่าว่าสมาชิกผู้มีฐานะในพื้นที่จะทำหน้าที่จัดเตรียมยานพาหนะและเสปียงอาหารให้กับผู้ชุมนุมจากเขตพื้นที่ของตน ส่วนกลุ่มชาตินิยมในจังหวัดนครราชสีมาและขอนแก่น มีการจัดเตรียมรถบัส รถรงค์ “เต็มออก เต็มออก” เพื่อระดมมวลชนในจังหวัด

เข้าร่วมการประชุมทั่วประเทศทั้งรัฐบาลไทยและกัมพูชาในกรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร อันเป็นการชุมนุมในพื้นที่เขตชายแดนไทย-กัมพูชา ภายใต้การนำของแกนนำจากกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มศาสนาที่อุทิศชีวิตของพวกเขาในการจัดเตรียมกำลังและสวัสดิการเพื่อสนับสนุนการประชุมในกรุงเทพฯ ดังที่ป่าปราณี (เชียงใหม่) เล่าถึงบทบาทของกลุ่มสันติอโศกในเกือบทุกรอบของการชุมนุม

การขยายบทบาทของกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” ในการชุมนุมเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ มีส่วนช่วยส่งเสริมการผลักดันแนวคิดอนุรักษ์นิยมให้กลายเป็นยุทธศาสตร์หลักของขบวนการฯ ในเวลาต่อมา ตัวอย่างเช่นที่จังหวัดอุดรธานี ต่าย สุภาพร และอาจารย์ยิ่งชีพ เล่าว่าแกนนำที่มีบทบาทในการจัดตั้งเวทีต่างๆ ในช่วงต้นของ พทม. เป็นกลุ่มที่มีจุดยืนทางการเมืองแบบเสรีนิยม แต่ในเวลาต่อมา จากคำบอกเล่าของ กิรติ จรรยา และ เปรมปรีดี สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มสาธุศิษย์หลงตามหาบ่าวซึ่งมีจำนวนมากกว่าและทำงานอย่างแข็งขันได้กลายเป็นทั้งมวลชนหลักและแกนนำของการเคลื่อนไหวในพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ มวลชน “เสรีนิยม” ที่มีประสบการณ์เข้าร่วมขบวนการต่อต้านทักษิณตั้งแต่ในช่วงต้นเริ่มตั้งคำถามและแสดงออกถึงความไม่เห็นด้วยและไม่พอใจ และพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งระหว่างมวลชน 2 กลุ่ม ซึ่งสามารถพิจารณาผ่านความขัดแย้งใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

หนึ่ง ดังได้กล่าวในตอนท้ายของส่วนที่สองว่ากลุ่ม “เสรีนิยม” ไม่เห็นด้วยกับการระดมมวลชนผ่านการรณรงค์ประเด็นเชิงอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็นชาตินิยมหรือกษัตริย์นิยม แต่ผู้ที่แสดงความไม่เห็นด้วยหรือประณามแนวทางดังกล่าวกลับถูกตอบโต้อย่างรุนแรง จนบางรายไม่มีที่ยืนและตัดสินใจออกจากขบวนการฯ ไป⁹ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคน เช่น ชัยชนะ (เพชรบุรี) เล่าถึงความอึดอัดใจของตนเองเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว ส่วนลลิตพิงศ์ (เชียงใหม่) เชื่อมโยงประเด็นดังกล่าวกับการตัดสินใจถอนตัวออกจากขบวนการฯ ในขณะที่บางคน เช่น สุภาพร (อุดรธานี) สะท้อนว่าเห็นด้วยกับการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ซึ่ง

⁹ ดู เช่น บทสัมภาษณ์ ศติน เฉลิมลาภ เลขาธิการคณะกรรมการมูลนิธิสิบบ นาคะเสถียร (ปัจจุบันเป็นประธานคณะกรรมการฯ) ซึ่งเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของสำนักข่าวอิศราเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2557 ที่ลิงก์ <http://www.isranews.org/isranews-article/item/28479-sasin.html>.

สอดคล้องกับหลายคนที่มีผิดหวังกับขบวนการฯ และหันไปสนับสนุนการเคลื่อนไหวที่นำเสนอแนวทางที่ดูเป็นเสรีนิยมมากขึ้น เช่น การเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเสื้อแดงที่ชูประเด็นสนับสนุนการเลือกตั้ง เป็นต้น

สอง กลุ่ม “เสรีนิยม” ไม่เห็นด้วยกับการใช้ยุทธศาสตร์แบบเน้นการเผชิญหน้าเพื่อกดดันรัฐบาล และการใช้ความรุนแรงเพื่อตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะเมื่อแกนนำของขบวนการฯ สนับสนุนหรือยินยอมให้ใช้ยุทธศาสตร์เหล่านี้ในการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ พวกเขาตั้งคำถามกับการยึดทำเนียบรัฐบาล สถานที่ราชการ และสนามบินนานาชาติในช่วงปลาย พ.ศ. 2551 ภายใต้การนำของปัจเจกและกลุ่มที่สนับสนุนแนวทางการเคลื่อนไหวดังกล่าว ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนเล่าถึงการถกเถียงกับแกนนำในระดับท้องถิ่นของเขา แต่เนื่องจากเขาเป็นเพียงคนกลุ่มน้อย เสียงของเขาจึงถูกกลบในกระบวนการตัดสินใจหลายคน เช่น ทันตแพทย์ศุภนิต ผู้ซึ่งเคยมีบทบาทนำในนครราชสีมา สุภาพร เอ็นจีโอผู้ซึ่งทำงานผลักดันการต่อต้านเหมืองแร่โพแทช ในจังหวัดอุดรธานี และ ลิทธิพงศ์ ผู้เข้าร่วมผลักดันขบวนการฯ เชียงใหม่ตั้งแต่ต้น ต่างไม่เห็นด้วยกับประเด็นการใช้แนวคิดชาตินิยมและกษัตริย์นิยมสุดขั้วในการขยายมวลชน รวมทั้งแสดงออกอย่างชัดเจนที่ไม่เห็นด้วยกับการสนับสนุนการรัฐประหาร จากการแสดงออกดังกล่าว บทบาทแกนนำในระดับท้องถิ่นของพวกเขาก็หมดความชอบธรรม และถูกกีดกันออกจากขบวนการฯ ในที่สุด

สาม กลุ่ม “เสรีนิยม” ไม่เห็นด้วยกับแนวทางอนุรักษ์นิยมที่รณรงค์สนับสนุนให้ทหารเข้ามาแทรกแซงการเมืองรัฐสภา ซึ่งท้ายที่สุดกลายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่ทำให้เกิดรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 จนผู้ให้ข้อมูลหลายคนในกลุ่มนี้ตัดสินใจถอนตัวออกจากขบวนการ เช่น ธเนศ (กรุงเทพฯ) ศรัณยู (นครราชสีมา) และลิทธิพงศ์ (เชียงใหม่) หลายคนกล่าวว่าไม่เห็นด้วยกับการเลือกการรัฐประหารเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาคอรัปชัน เนื่องจากได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์เกี่ยวกับรัฐประหาร พ.ศ. 2534 มาก่อน และแม้ว่าในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2554 จะมีแกนนำและผู้สนับสนุนแนวทางประชาธิปไตยเลือกตั้ง ที่พยายามผลักดันเสนอแนวทางอื่นๆ เช่น ความพยายามจัดตั้งพรรค “การเมืองใหม่” แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะท้ายที่สุดขบวนการฯ เลือกสนับสนุนการรณรงค์ให้ผู้สนับสนุนใช้สิทธิ์ “โหวตโน” ไม่เลือกพรรคการเมืองใดเลย ในมุมมองของลิทธิพงศ์ (เชียงใหม่) ความขัดแย้งในครั้งนี้เป็น

จุดเปลี่ยนที่ส่งผลให้พลังของกลุ่ม “เสรีนิยม” ทั้งในระดับประเทศและในท้องถิ่นถูกโดดเดี่ยวและลดบทบาทลงในที่สุด

ในช่วงที่ผู้เขียนทำการเก็บข้อมูลเพื่องานวิจัยใน พ.ศ. 2556 ผู้ให้สัมภาษณ์ 13 คน จาก 25 คน หรือประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มที่สนับสนุนแนวทางเสรีนิยม จากกรุงเทพฯ เพชรบุรี นครราชสีมา ขอนแก่น อุตรธานี เชียงใหม่ และนครศรีธรรมราช รวมทั้งจิตรา ซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนสันติอโศก ระบุว่าไม่พอใจและพร้อมจะแตกหักกับกลุ่มที่สนับสนุนแนวทางเคลื่อนไหวแบบอนุรักษ์นิยมในขบวนการฯ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กลุ่ม “เสรีนิยม” จะสะท้อนถึงการตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์การรณรงค์ตามแนวทางอนุรักษ์นิยมในประเด็นขัดแย้งหลัก 3 ประการที่ได้กล่าวถึงข้างต้น จนบางคนตัดสินใจถอนตัวออกจากขบวนการฯ ในบางช่วง แต่ก็ยังกลับมาสนับสนุนขบวนการฯ ในช่วงเวลาที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นวิกฤตการณ์และต้องทำอะไรสักอย่างเพื่อหยุดวิกฤตนั้น ตามที่แกนนำได้ขยายความและรณรงค์ตามกรอบโครงความคิด “ภัยคุกคาม-วิกฤตครั้งใหญ่-ต้องทำอะไรเดี๋ยวนี้”

กลุ่ม “เสรีนิยม” ที่เคยไม่พอใจแกนนำและแนวทางของขบวนการฯ ในช่วงก่อนหน้าตัดสินใจกลับเข้าร่วมขบวนการฯ อีกครั้งในช่วงที่ กปปส. รณรงค์ต่อต้านนโยบายประชานิยมของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ และโดยเฉพาะหลายคนอธิบายว่ารู้สึกอึดอัดใจกับการละเมิดนิติธรรมของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ในการพยายามผลักดัน “ร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) นิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ” ใน พ.ศ. 2556 พวกเขาเชื่อและเห็นคล้อยตามแกนนำว่า ทักษิณยังคงเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของทุกกลุ่มในสังคม และยังคงมีอิทธิพลเหนือรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคการเมืองที่สืบเนื่องมาจากพรรคไทยรักไทย ซึ่งจะทำให้เกิดวิกฤตที่จะนำมาซึ่งความหายนะให้กับประเทศ พวกเขาจึงรู้สึกว่าต้องทำอะไรสักอย่างร่วมกับทุกกลุ่ม เพื่อยุติวิกฤตการณ์เหล่านี้ ในขณะเดียวกัน โครงสร้างยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของ กปปส. ที่เปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มที่คิดแตกต่างกันมากขึ้น ทำให้กลุ่ม “เสรีนิยม” รู้สึกว่าสามารถปฏิบัติการทางการเมืองอย่างเป็นเอกเทศจากกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” แม้กลุ่มแกนนำหลักจะเคลื่อนไหวตามแนวทางที่สนับสนุนอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมก็ตาม

อย่างไรก็ตาม เมื่อการรณรงค์ของ กปปส. เริ่มเคลื่อนไปในทิศทางที่ต่อต้านระบอบประชาธิปไตยโดยเฉพาะการประกาศทำ “สงครามครั้งสุดท้าย” โดยการรณรงค์ว่าบาตรการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ทั้งที่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ยอมลาออกแล้ว อีกทั้งแกนนำยังเรียกร้องให้มีการใช้ “อำนาจนอกรัฐธรรมนูญ” เพื่อปฏิรูปการเมืองและกำจัดการคอร์รัปชันให้หมดสิ้นก่อนจัดการเลือกตั้ง ทำให้กลุ่ม “เสรีนิยม” ตัดสินใจถอนตัวจากการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวอีกครั้ง ท้ายที่สุดแล้ว อาจเป็นดังที่ บัณฑิต (กรุงเทพฯ) ตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่ม “เสรีนิยม” ที่ยังคงสนับสนุนขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ประกอบด้วยบางส่วนของกลุ่มที่ยอมประนีประนอมกับกลุ่ม “อนุรักษนิยม” ตั้งแต่ต้น กับกลุ่มที่ไม่ถอนตัวแม้จะไม่เห็นด้วยกับแนวทางต่อต้านประชาธิปไตย ซึ่งก็กลายเป็นเพียงกลุ่มที่ไม่มีพลังหรืออำนาจในการต่อรองใดๆ อีกต่อไป

สรุป

บทความนี้อภิปรายประเด็นสืบเนื่องจากงานวิจัยของผู้เขียน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล 2560) โดยเน้นอภิปรายข้อมูลจากมุมมองของผู้สนับสนุนขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ในกลุ่ม “เสรีนิยม” และ “อนุรักษนิยม” เพื่อเติมเต็มข้อจำกัดของงานศึกษาก่อนหน้า ที่มักเน้นพิจารณาพลวัตของการเคลื่อนไหวในระดับของอุดมการณ์และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวจากมุมมองของแกนนำขบวนการฯ ผู้เขียนเสนอว่าการทำความเข้าใจพลวัตในเชิงยุทธศาสตร์ที่ไม่ได้มีลักษณะหยุดนิ่งตายตัว จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาข้อมูลในระดับมวลชนผู้เข้าร่วมขบวนการฯ

งานวิจัยของผู้เขียนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล 100 คน จาก 13 จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่จัดตัวเองอยู่ในกลุ่ม “เสรีนิยม” 25 คน และกลุ่มที่มีภูมิหลังและสนับสนุนแนวทางแบบอนุรักษนิยม 75 คน บทความได้นำเสนอประเด็นอภิปรายจากคำบอกเล่าของผู้คนเหล่านี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นพลวัตความเปลี่ยนแปลงของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านระบอบทักษิณ ผ่านประสบการณ์เปรียบเทียบของผู้สนับสนุนขบวนการฯ ทั้งสองกลุ่ม โดยในระยะเริ่มต้น ยุทธศาสตร์เชิงอุดมการณ์ที่เน้นความ

หลากหลายสามารถดึงดูดกลุ่ม “เสรีนิยม” ให้เข้าร่วมและกลายเป็นผู้มีบทบาทในการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น จนเมื่อขบวนการฯ หันมาให้ความสำคัญกับการระดมมวลชนผ่านการรณรงค์ประเด็นอนุรักษ์นิยม จึงได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มกษัตริย์นิยม ชาตินิยมพันทาง และกลุ่มศาสนา กลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” ซึ่งช่วงต้นเป็นเพียงมวลชนสนับสนุนที่กระจัดกระจายค่อยๆ ขยายบทบาทจนกลายเป็นมวลชนหลักและแกนนำของขบวนการฯ ในหลากหลายพื้นที่

แม้ผู้สนับสนุนขบวนการฯ ในกลุ่ม “เสรีนิยม” จะไม่เห็นด้วยกับยุทธศาสตร์ที่ยึดโยงกับองค์ประกอบแบบอนุรักษ์นิยม จนเกิดประเด็นขัดแย้งซึ่งส่งผลให้บางคนตัดสินใจถอนตัวจากขบวนการฯ แต่บางคนตัดสินใจกลับมาสนับสนุนขบวนการฯ เมื่อมีการรณรงค์ผ่านกรอบโครงความคิดหลัก “ภัยคุกคาม-วิกฤตครั้งใหญ่-ต้องทำอะไรเดี๋ยวนี้” อย่างไรก็ดี พวกเขาไม่สามารถกลับไปมีบทบาทหลักต้นให้มีการเคลื่อนไหวตามแนวทางเสรีนิยม เพราะมีสถานะเป็นเพียงพลังชายขอบกลุ่มเล็กๆ ของขบวนการฯ ซึ่งต้องยอมประนีประนอมกับแนวทางอนุรักษ์นิยม ส่วนผู้ที่ตัดสินใจถอนตัวจากขบวนการฯ อย่างถาวร เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับจุดยืนต่อต้านประชาธิปไตยเลือกตั้งของ กปปส. บางคนสลับชั่วคราวไปสนับสนุนการเคลื่อนไหวที่ชูประเด็นประชาธิปไตยและความเท่าเทียมกันทางการเมืองในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ดี ในการอธิบายพลวัตการเปลี่ยนแปลงของขบวนการต่อต้านระบอบทักษิณ ยังมีมิติและปัจจัยอีกหลายด้านที่ควรได้รับความสนใจและพิจารณาเพื่อการศึกษาต่อไป ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของมวลชนชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ในขณะที่ชนชั้นกลางซึ่งเคยเป็นความหวังของพลังเสรีนิยมประชาธิปไตย แต่กลับมีส่วนอย่างมากในการสนับสนุนแนวทางอนุรักษ์นิยมหรือบทบาทของมวลชนชนชั้นสูงที่มีใช่แกนนำของขบวนการในการเข้าร่วมสนับสนุนการชุมนุม เป็นต้น

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. 2560. "พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ: จากขบวนการเสรีนิยมอันหลากหลาย สู่ขบวนการอนุรักษ์นิยมเข้มข้น." รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ.
- เกษียร เตชะพีระ. 2548. "บทวิจารณ์การสร้าง 'ความเป็นไทย' กระแสหลักๆ." *ฟ้าเดียวกัน* 3(4): 68-81.
- ใจ อึ้งภากรณ์ และ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. 2549. "การเมืองของภาคประชาชนในยุคพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และวิกฤตไล่ทักษิณ." ใน *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย, บรรณาธิการโดย ใจ อึ้งภากรณ์*, 295-330. กรุงเทพฯ: ประชาธิปไตยแรงงาน.
- ชนิดา ชิตบัณเฑีย. 2550. *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปณิธาน พิชาลัย. 2555. "การต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในสมัยรัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร." *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- พุทธพล มงคลวรารณ. 2543. "ชุมพลังฝ่ายขวา และ สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย ใน 'เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519'." ใน *25 ปี 6 ตุลา ในบริบทสังคมไทย: รวมบทความทางวิชาการ*, บรรณาธิการโดย สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 177-208. กรุงเทพฯ: 6 ตุลาคม รำลึก.
- เพชรลดา จุลเพชร. 2548. "ลูกเสือชาวบ้าน: จากอดีตถึงปัจจุบัน." *ฟ้าเดียวกัน* 3(1): 98-121.
- วีระ หวังสัจจะโชค. 2554. "ลูกจิ้นรักชาติ?: กระบวนการสร้างชาตินิยมใหม่ด้วยพลังทางเศรษฐกิจการเมืองและความรู้." บทความนำเสนอ ณ การประชุมรัฐศาสตร์และรัฐศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 12, โรงแรมเซ็นทารา ดวงตะวัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 8 พฤศจิกายน 2554.
- สุรเชียร จักรธรานนท์. 2550. *สันตโศก: สามทศวรรษที่ท้าทาย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Askew, Marc. 2010a. "Contested Legitimacy in Thailand." In *Legitimacy crisis in Thailand*, edited by Marc Askew, 1-30. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Askew, Marc. 2010b. "Confrontation and Crisis in Thailand, 2008-2010." In *Legitimacy crisis in Thailand*, edited by Marc Askew, 31-82. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Bowie, Katherine A. 1997. *Rituals of National Loyalty: An anthropology of the state and the village scout movement in Thailand*. New York: Columbia University Press.
- Chachavalpongpun, Pavin. 2010. "Temple of Doom: Hysteria about the Preah Vihear temple in the Thai nationalist discourse." In *Legitimacy crisis in Thailand*, edited by Marc Askew, 83-117. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Chachavalpongpun, Pavin. 2011. "The Necessity of Enemies in Thailand's Troubled Politics." *Asian Survey* 51(6): 1019-1041.
- Charoensin-o-larn, Chairat. 2012. "A New Politics of Desire and Disintegration in Thailand." In *Bangkok, May 2010: Perspectives on a divided Thailand*, edited by Michael J. Montesano, Pavin Chachavalpongpun, and Aekapol Chongvilaivan, 87-96. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Connors, Michael K. 2008a. "Article of Faith: The failure of royal liberalism in Thailand." *Journal of Contemporary Asia* 38(1): 143-165.
- Connors, Michael K. 2008b. "Thailand-Four Elections and a Coup." *Australian Journal of International Affairs* 62(4): 478-496.
- della Porta, Donatella. 1992. "Life Histories in Analysis of Social Movement Activists." In *Studying Collective Action*, edited by Mario Diani and Ron Eyerman, 168-193. London: Sage.
- Eatwell, Roger, and Noil O'Sullivan, eds. 1989. *The Nature of the Right: European and American politics and political thought since 1789*. London: Pinter.
- Fong, Jack. 2009. "Sacred Nationalism: The Thai monarchy and primordial nation construction." *Journal of Contemporary Asia* 39(4): 673-696.

- Hewison, Kevin. 2007. "Constitutions, Regimes and Power in Thailand." *Democratization* 14(5): 928-945.
- Hewison, Kevin. 2008. "A Book, the King and the 2006 Coup." *Journal of Contemporary Asia* 38(1): 190-211.
- Hewison, Kevin. 2010. "Thailand's Conservative Democratization." In *East Asia's New Democracies: Deepening, reversal, non-liberal alternatives*, edited by Yin-Wah Chu and Siu-Lun Wong, 122-140. London: Routledge.
- Hewison, Kevin, and Kengkij Kitirianglarp. 2010. "'Thai-Style Democracy': The royalist struggle for Thailand's politics." In *Saying the Unsayable: Monarchy and democracy in Thailand*, edited by Soren Ivarsson and Lotte Isager, 179-202. Hawaii: University of Hawaii Press.
- Hite, Katherine. 2000. *When the Romance Ended: Leaders of the Chilean left, 1968-1998*. New York: Columbia University Press.
- Ivarsson, Soren, and Lotte Isager, eds. 2010. *Saying the Unsayable: Monarchy and democracy in Thailand*. NIAS studies in Asian topics (book 47). Hawaii: University of Hawaii Press.
- Jackson, Peter A. 2009. "Markets, Media, and Magic: Thailand's monarch as a 'virtual deity'." *Inter-Asia Cultural Studies* 10(3): 361-380.
- Klatch, Rebecca E. 1999. *A Generation Divided: The new left, the new right, and the 1960s*. Berkeley: University of California Press.
- McCargo, Duncan. 1997. *Chamlong Srimuang and the New Thai Politics*. London: Hurst.
- McCargo, Duncan. 2005. "Network Monarchy and Legitimacy Crises in Thailand." *Pacific Review* 18(4): 499-519.
- McCargo, Duncan. 2009. "Thai Politics as Reality TV." *The Journal of Asian Studies* 68(1): 7-19.
- Montesano, Michael J. 2009. "Political Contests in the Advent of Bangkok's 19 September Putsch." In *Divided over Thaksin: Thailand's coup and problematic transition*, edited by John Funston, 1-26. Chiang Mai: Silkworm Books.

- Nelson, Michael H. 2010. "People's Alliance for Democracy: From 'new politics' to a 'real' political party?" In *Legitimacy Crisis in Thailand*, edited by Marc Askew, 119-159. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Pathmanand, Ukrist. 2008. "A Different *Coup d'État*?" *Journal of Contemporary Asia* 38(1): 124-142.
- Phongpaichit, Pasuk, and Chris Baker. 2012. "Thailand in Trouble: Revolt of the down trodden or conflict among elites?" In *Bangkok, May 2010: Perspectives on a divided Thailand*, edited by Michael J. Montesano, Pavin Chachavalpongpun, and Aekapol Chongvilaivan, 214-229. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Pye, Oliver, and Wolfram Schaffar. 2008. "The 2006 Anti-Thaksin Movement in Thailand: An analysis." *Journal of Contemporary Asia* 38(1): 38-61.
- Rémond, René. 1969. *The Right Wing in France from 1815 to De Gaulle*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Stent, James. 2012. "Thoughts on Thailand's Turmoil, 11 June 2010." In *Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand*, edited by Michael J. Montesano, Pavin Chachavalpongpun, and Aekapol Chongvilaivan, 15-41. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Tejapira, Kasian. 2006. "Toppling Thaksin." *New Left Review* (39): 5-37.
- Tejapira, Kasian. 2009. "The Misbehaving Jeks: The evolving regime of Thainess and Sino-Thai challenges." *Asian Ethnicity* 10(3): 263-283.
- Ungpakorn, Giles Ji. 2009. "Class Struggle between the Coloured T-Shirts in Thailand." *Journal of Asia Pacific Studies* 1(1): 76-100.
- Winichakul, Thongchai. 2008. "Toppling Democracy." *Journal of Contemporary Asia* 38(1): 11-37.